

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

«До захисту допущено»
Завідувачка кафедри, д.е.н., проф.
_____ Лариса ГРИЦЕНКО
(підпис)
«» _____ 202__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр

зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-професійної програми «Фінанси та облік в підприємстві»
(назва програми)
на тему: Аналіз впливу галузевих особливостей на фінанси суб'єктів
господарювання

Здобувача (ки) групи ЕН-02/2ф Борисова Єлизавета Олександрівна _____
(шифр групи) (прізвище, ім'я, по батькові)

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело

(підпис)

Єлизавета БОРИСОВА
(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ здобувача)

Керівник доцент кафедри, к.е.н, доцент Ганна САЛТИКОВА
(посада, науковий ступінь, вчене звання, Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

(підпис)

Суми 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту
Кафедра фінансових технологій і підприємництва

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри, д.е.н., проф.

Лариса ГРИЦЕНКО

(підпис)

«» _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр

Здобувача (ки) групи ЕН-02/2ф інституту бізнесу, економіки та менеджменту
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Борисової Єлизавети Олександрівни

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

Тема роботи: Аналіз впливу галузевих особливостей на фінанси суб'єктів господарювання

Затверджено наказом по СумДУ № №0580-VI від «24» травня 2024 р.

Термін здачі здобувачем (кою) завершеної роботи «30» травня 2024 р.

Вихідні дані до роботи: нормативні й законодавчі акти, матеріали статистичної звітності, інструкції та положення, матеріали монографій, періодичних видань, підручників і навчальних посібників, дані фінансової звітності суб'єктів господарювання, організацій та установ тощо.

Зміст основної частини роботи (перелік питань для розроблення):

1. Теоретико-методологічні засади дослідження впливу галузевих особливостей на формування системи фінансів підприємства:

- сутність, зміст та методичні засади визначення відмінностей фінансів підприємств різних сфер господарювання;

- особливості фінансової діяльності підприємств аграрної сфери господарювання;

2. Визначення особливостей фінансового забезпечення господарювання аграрного підприємства (на прикладі діяльності ТДВ «Маяк»):

- організаційно-економічна характеристика ТДВ «Маяк» ;

- аналіз фінансового стану та якості фінансового забезпечення діяльності;

- дослідження впливу галузевих особливостей на фінансові результати діяльності аграрного підприємства

Дата видачі завдання: «08» квітня 2024 р.

„, Керівник доцент кафедри, к.е.н, доцент Ганна САЛТИКОВА

(посада, науковий ступінь, вчене звання, ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

(підпис)

Завдання прийнято до виконання «08» квітня 2024р.

Єлизавета БОРИСОВА

(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ здобувача)

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавр
на тему:

«Аналіз впливу галузевих особливостей на фінанси суб'єктів господарювання»
Борисової Єлизавети Олександрівни

Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 39 сторінках, з яких, на 5 сторінках – список використаних джерел із 39 найменувань. Робота містить 12 таблиць, 2 рисунки, а також 3 додатки.

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. В умовах трансформаційних змін вітчизняної економіки стратегічний розвиток аграрного сектору, у значній мірі, залежить від ефективного функціонування підприємницьких структур агробізнесу. Діяльність суб'єктів галузі відбувається в умовах нестабільності та активних змін у зовнішньому середовищі. Вплив останнього досить непрогнозований від цього, все більше, залежить рівень ефективності внутрішньої фінансової системи господарств. Домінуючим показником ефективного функціонування аграрного підприємця виступає фінансовий результат. А його досягнення визначається здатністю та можливостями аграрного підприємства будувати прийнятний механізм організації фінансів

Мета кваліфікаційної роботи. Визначення напрямків удосконалення теоретично-методологічних аспектів та практичного аналізу особливостей фінансів аграрного підприємства з урахуванням галузевих особливостей його діяльності.

Методи дослідження. Монографічний і діалектичний – для всебічного вивчення сутності та змісту фінансів підприємств різних галузей, а також особливостей їхнього формування в аграрній галузі. Систематизації та узагальнення – для виявлення зовнішніх та внутрішніх чинників впливу на систему фінансового забезпечення діяльності агропідприємств. Аналізу та синтезу – для складання фінансово-економічної характеристики ТДВ «Маяк», а також табличної форми візуалізації – для наочного представлення отриманих результатів. Абстрактно-логічний та системно-структурний – для обґрунтування обраного

підходу до опису суттєвих напрямків впливу галузевих чинників на фінанси аграрного підприємства, що прагне до функціонування на засадах сталого розвитку.

Основний результат роботи. Визначення впливу та аналіз наслідків прояву галузевих особливостей при формуванні системи фінансів аграрного підприємства.

Про окремі висновки та результати, проведеного в кваліфікаційній роботі дослідження, авторка доповідала на I-й Всеукраїнській науково-практичній конференції «Організаційно-економічні проблеми післявоєнного відновлення суб'єктів підприємництва в Україні» (16-17 травня 2024 р., м. Суми), а також були опубліковані у збірнику матеріалів зазначеного науково-практичного заходу [7].

Ключові слова: фінанси, фінансові ресурси, аграрний сфера господарювання, фінансовий стан, фінансові результати діяльності підприємства.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ГАЛУЗЕВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВА	9
1.1 Сутність, зміст та методичні засади визначення відмінностей фінансів підприємств різних сфер господарювання	9
1.2 Особливості фінансової діяльності підприємств аграрної сфери господарювання	14
2 ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ТДВ «МАЯК»)	20
2.1 Організаційно-економічна характеристика ТДВ «Маяк»	20
2.2 Аналіз фінансового стану та якості фінансового забезпечення діяльності товариства	27
2.3 Дослідження впливу галузевих особливостей на фінансові результати діяльності аграрного підприємства	33
ВИСНОВКИ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	40

ВСТУП

В умовах трансформаційних змін вітчизняної економіки стратегічний розвиток аграрного сектору, у значній мірі, залежить від ефективного функціонування підприємницьких структур агробізнесу. Діяльність суб'єктів аграрного бізнесу відбувається в умовах нестабільності та змін у зовнішньому середовищі. Вплив останнього досить непрогнозований від цього, все більше, залежить рівень ефективності внутрішньої фінансової системи господарств. Домінуючим показником ефективного функціонування аграрного підприємства виступає фінансовий результат. А його досягнення визначається здатністю та можливостями аграрного підприємства будувати прийнятний механізм організації фінансів.

Формування системи фінансів у аграрному секторі господарювання відбувається, в основному, за рахунок операційної діяльності господарств – виробництва та обсягу продажу продукції, отримання виручки від реалізації сільськогосподарської продукції і прибутку. Безпосередньо дослідженню питань визначення адекватних методичних засад та проведення відповідного аналізу процесів фінансового забезпечення аграрних підприємств, в умовах сьогодення, присвячені наукові праці цілого ряду вітчизняних та закордонних науковців: Засоба С., Катан П., Левандівський О., Вдовенко І., Солодовнік О., Диба М. І., Кваша С., Зінчук Т., Абрамова І., Віленчук О., Дема Д., Яцух О., Шпомер Т., Мертон Р., Перрідон Л., Хорн Дж. Ван, Шарп У. та інші.

В умовах нестабільності та світових викликів щодо розвитку продовольчого ринку, звичайно, формується нагальна необхідність в розширенні теоретико-методичного забезпечення та обґрунтуванні сформованих рекомендацій стосовно формування системи фінансування діяльності аграрних підприємств, що має сприяти розвитку сталості їхнього прибуткового і рентабельного функціонування.

Метою кваліфікаційної роботи є визначення напрямків удосконалення теоретично-методологічних аспектів та практичного аналізу особливостей фінансів аграрного підприємства з урахуванням галузевих особливостей його діяльності.

Для досягнення поставленої мети був визначений до виконання наступний склад завдань:

- систематизувати теоретико-методологічні засади сутності, змісту та значення відмінностей фінансів підприємств різних сфер господарювання ;
- узагальнити особливості фінансової діяльності підприємств аграрної сфери господарювання;
- дослідити стан та надати організаційно-економічну характеристику діяльності товариства, за період 2021-2023 рр.;
- визначити ключові показники стану та якості фінансового забезпечення аграрного підприємства;
- обґрунтувати пропозиції врахування впливу галузевих особливостей на фінансові результати діяльності аграрного товариства.

Об'єктом дослідження виступають фінансові відносини, що формуються за участю аграрного підприємства в процесі його функціонування як суб'єкта підприємництва.

Предмет дослідження – галузеві особливості формування фінансів суб'єктів аграрної сфери господарювання.

Теоретичною та методологічною базами дослідження був визначений системний підхід до вивчення фундаментальних аспектів формування фінансів підприємства в контексті урахування галузевих особливостей його діяльності. При цьому, були застосовані наступні методи наукового дослідження: монографічний і діалектичний – для всебічного вивчення сутності та змісту фінансів підприємств різних галузей, а також особливостей їхнього формування в аграрній галузі виробництва товарної продукції. Методи систематизації та узагальнення були використані авторкою кваліфікаційної роботи бакалавра у зв'язку з необхідністю виявлення зовнішніх та внутрішніх чинників впливу на систему фінансового забезпечення діяльності підприємств аграрної галузі економіки. Також, були

звернення до методів аналізу та синтезу, що застосовувалися для складання фінансово-економічної характеристики ТДВ «Маяк», а також до табличної форми візуалізації з метою наочного представлення отриманих результатів проведеного аналізу. Також, при цьому, були задіяні окремі компоненти інших статистичних методів дослідження. В свою чергу, використання абстрактно-логічного та системно-структурного методів дослідження, сприяли обґрунтуванню обраного підходу до опису суттєвих напрямків впливу галузевих чинників на фінанси аграрного підприємства, що прагне до функціонування на засадах сталого розвитку.

До інформаційної бази, для дослідження визначених питань кваліфікаційної роботи здобувача вищої освіти, були включені наступні джерела: закони та інші нормативно-правові акти України; різноманітні наукові праці вітчизняних і закордонних авторів з питань теорії та галузевих; публічна інформація Web-порталу урядових структур, зокрема, Міністерства фінансів України чи офіційні дані Державної служби статистики України; дані фінансової звітності Товариства з додатковою відповідальністю «Маяк» Охтирського району, Сумської області; публіцистична інформація та експертні звіти з різноманітних офіційних інтернет-джерел, а також власні наукові напрацювання за визначною темою дослідження.

Основний результат роботи полягає у визначенні напрямків впливу та проведенні аналізу наслідків прояву галузевих особливостей при формуванні системи фінансів сучасного аграрного підприємства.

Про окремі висновки щодо результатів, проведеного в кваліфікаційній роботі дослідження, здобувачка вищої освіти ОС «Бакалавр» доповідала на І-й Всеукраїнській науково-практичній конференції «Організаційно-економічні проблеми післявоєнного відновлення суб'єктів підприємництва в Україні» (16-17 травня 2024 р., м. Суми), а також були опубліковані тези у збірнику матеріалів даного науково-практичного заходу [7].

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ГАЛУЗЕВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ НА ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Сутність, зміст та методичні засади визначення відмінностей фінансів підприємств різних сфер господарювання

Фінанси сучасних суб'єктів підприємництва, не зважаючи на форми власності та особливості організаційно-правового формату діяльності, виступають базовою компонентною загальнодержавної фінансової системи. Фактично вони формують самостійну та, порівняно, особливу сферу функціонування фінансів, що відзначається власною специфікою організації та часто характеризується виключними способами реалізації, притаманних їй функцій. Загальноприйнятою специфікою фінансів суб'єктів сфери підприємництва прийнято визначати те, що саме при їхній допомозі, формуються необхідні кошти (фінансові ресурси) для забезпечення процесів виробництва, обслуговування чи створення майбутньої товарної продукції (послуг, робіт). Фінанси підприємств реального сектору економіки виступають інструментом обслуговування руху вартості валового внутрішнього продукту на відповідних стадіях відтворювального процесу [1].

Суб'єкти підприємництва, в процесі свого активного функціонування в ринкових умовах, звертаються до фінансово-розрахункових відносин з метою забезпечення можливості придбання засобів та предметів праці, виробництва та реалізації товарної продукції, таким чином, оперуючи ними (фінансами) на всіх стадіях кругообігу капіталу [2].

Мабуть саме через викладені вище підстави, фахівці-фінансисти стверджують, що як розвиток ринкових відносин, так і поява різних видів фінансових ринків, а також необхідність безперервної підтримки фінансового менеджменту на підприємствах зумовлюють потребу щодо постійного розвитку та

вдосконалення системи фінансів підприємств. До того ж, саме фінанси підприємств – суб'єктів підприємництва, виступають матеріальною основою економіки кожної країни, джерелом наповнення відповідних бюджетів всіх рівнів через та «організатором» робочих місць для працездатної частини суспільства [3].

Ключові чинники, що визначають рівень та забезпечують належну ефективність організації системи фінансів, окремо взятого, суб'єкту господарювання, можна об'єднати в наступну сукупність (рис. 1.1).

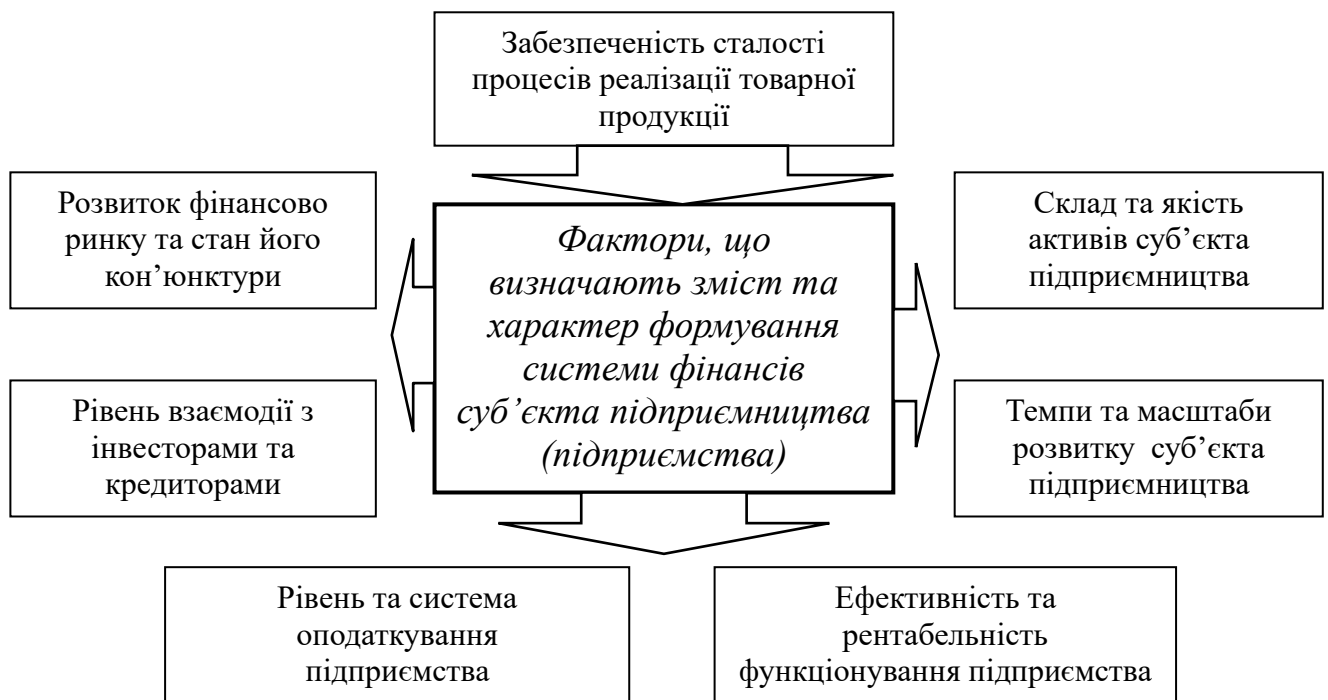

Рисунок 1.1 – Склад основних факторів, що визначають характер та зміст фінансових відносин суб'єкта підприємництва в ринкових умовах господарювання (авторська розробка на основі опрацьованих навчальних джерел)

Вихідним аспектом формування системи фінансів підприємства варто вважати його фінансову політику, забезпечену розробленим механізмом та належними інструментами (засобами) її реалізації. В свою чергу, загальна фінансова політика господарюючого підприємства складається з його відповідних (окремих) напрямків (політик-складових) з відповідними завданнями, що вирішується в межах їхньої компетенції впровадження:

- політика формування складу та структури капіталу відповідно якості

активам підприємства, спрямована на досягнення оптимального (адекватного) рівня капіталу (бази фінансових ресурсів), що використовується в ході господарської діяльності;

– політика використання зовнішніх фінансових ресурсів через визначення та обґрунтування об'єктивної потреби у позикових ресурсах та забезпечення фінансової стійкості суб'єкта підприємництва;

– політика управління робочими активами та інвестиціями – вектор оптимізації складу активів підприємства, індикатор визначення потреби в інвестуванні та спосіб вибору найефективніших форм використання (вкладення) капіталу компанії;

– політика ризик-менеджменту та запобігання банкрутства підприємця передбачає комплексну діагностику фінансового стану, встановлення та оцінку фінансових ризиків і вибір доцільних заходів попередження (протидії) негативних наслідків [4-6].

Організація фінансів суб'єктів підприємництва, в навчальній літературі, розглядається, як вибір та застосування форм, методів, способів формування та застосування фінансових ресурсів, здійснення контролю за їхнім оборотом з метою досягнення ключових цілей діяльності в межах дотримання норм і принципів діючого правового поля [1, 8]. Галузь – це сукупність господарюючих суб'єктів, які заняті виробництвом продукції єдиного функціонального призначення та використовують для цього однакові: обладнання, сировину, а також мають схожі виробничі цикли. Національна економіка включає в себе різні галузі сфери матеріального виробництва (аграрну, промислову, будівельну, торгівельну, а також транспорт і зв'язок) та сфери нематеріального виробництва (ЖКГ, мистецтво, наука, освіта, культура, спорт та ін.) [9]. Відповідно, кожен галузь будуть відрізняти певні технологічні особливості, що здатні визначати характер грошових потоків підприємств галузі (безперервність, циклічність, суми грошових надходжень/витрат, повнота та обсяги сукупних грошових потоків і т.п.).

З іншого боку, доводиться стверджувати, що в умовах ринкової економіки віднесення до галузей відносно, оскільки те чи інше підприємство часто займається як основним так і побічним видами діяльності.

Найчастіше, особливості відбиваються на формуванні витрат і організації обороту фінансових ресурсів коштів суб'єкта підприємництва. Підприємства тієї чи іншої галузі відрізняються характером отриманого продукту, часом тривалості виробничого циклу, характером сформованих витрат [11].

В сучасних умовах, галузеві особливості різних суб'єктів підприємництва можуть впливати на наступні питання функціонування фінансів підприємств:

– яка структура капіталу підприємства за матеріально-речовим його змістом (тобто, структура та якість активів)?

– яка структура основного та оборотного капіталу господарюючих суб'єктів (адже, в структурі оборотного капіталу підприємств промисловості – висока питома вага виробничих запасів, для сфери торгівлі – переважають виробничі запаси та грошові кошти, а в транспортній галузі – взагалі, відсутній такий елемент оборотного капіталу як готова продукція)?

– яка загальна тривалість в часі операційного, а, значить, виробничого та фінансового циклів виробничої компанії?

– що за техніко-економічні особливості притаманні галузі та здатні визначати характеристику складу та структури витрат виробництва?

– які притаманні організаційно-економічні особливості галузі стосовно, наприклад, концентрації, комбінування, кооперація чи спеціалізації, що істотно визначають масштаби функціонування компанії, способи інтеграції її виробничих процесів та виробничу структуру підприємства, взагалі? [8, 12, 14].

До чинників, що найчастіше визначають особливості фінансів компаній різних галузей матеріального виробництва (обслуговування), в науковій літературі, зазвичай, відносять наступні.

Формування системи фінансів підприємств промисловості визначають:

– переважаюча частка (в структурі активів) матеріального основного капіталу, особливо, в частині машин, верстатів, обладнання, транспортних засобів,

передавальних пристроїв та іншої різної техніки, що пов'язують саме зі складністю організації та забезпечення виробничих процесів;

- структурний склад оборотного капіталу де, у зв'язку з тривалою виробничою стадією в русі оборотного капіталу, велику частку займають виробничі запаси та незавершене виробництво;

- відносно, тривалий виробничий цикл промислових підприємств обумовлює тривалий фінансовий цикл;

- структура витрат підприємств промислової галузі відрізняється високою часткою витрат на сировину, амортизацію, наукові розробки;

- переважаючою формою організації для підгалузі важкої промисловості виступає концентрація, що і забезпечує зростання масштабів діяльності та ін.[11].

Ключовими відмінними факторами впливу на фінанси підприємств аграрної галузі науковці називають наступні:

- погодно-кліматичні умови та, переважно, сезонний характер діяльності (зональна специфіка, час робочого періоду, обсяги технологічних робіт та ін.) позначаються на урожайності (продуктивності) виробничої діяльності, обсягах реалізації та, в підсумку, сумах находжень (виручки від реалізації), витрат і прибутку;

- переважаючий склад біологічних засобів виробництва та особливості використання тварин і рослин в якості матеріальних ресурсів виробництва сільськогосподарської продукції;

- соціально-економічні умови та відмінності виробничої діяльності в аграрній сфері господарювання;

- підвищений ризик прояву негативних (виробничих, природних та інших) факторів у їхньому взаємозв'язку з потребою в додатковому страхуванні (тварин, посівів, техніки, запасів отриманої продукції) та створенні додаткових резервів (а звідси, додаткові витрати та застосування специфічних фінансових інструментів) та ін.[7, 11, 12].

В сфері будівництва специфіка фінансів може бути пов'язана з рухливістю виробничої бази, а також особливостями (формами, часом) проведення розрахунків між замовниками та підрядниками [8, 16].

Для компаній транспортної галузі найчастіше вказують на особливості наступного тлумачення:

- специфіка готової продукції як для матеріальної галузі діяльності;
- переважаюча частка рухомого складу виробничих фондів;
- значна питома вага централізації доходів та ресурсів та ін. [19].

Отже, спираючись на наведені вище методологічні аспекти визначення специфіки умов господарювання та впливу галузевих особливостей на організацію фінансів підприємств, варто зазначити про наступне. Для суб'єктів підприємництва кожної галузі реального сектору економіки країни притаманні певні технологічні особливості, що здатні впливати на рух та напрямок фінансових потоків підприємств галузі.

Сьогодні, в ринкових умовах функціонування, віднесення цілого ряду підприємств, виключно, до конкретних галузей розмите, оскільки, їм притаманне заняття як основними так і додатковими (побічними) видами діяльності. Подібні особливості, значною мірою, впливають на формування витрат і організацію оборотних коштів господарюючих суб'єктів. Крім цього, галузі відрізняються характером виготовленого товарного продукту, часовою тривалістю виробничого циклу, характером накопичення витрат.

1.2 Особливості фінансової діяльності підприємств аграрної сфери господарювання

Принципи організації фінансів підприємств для всіх, без виключення галузей господарювання єдині. Проте, як було вже зазначено в першому підрозділі роботи, питання фінансового обслуговування виробництва, формування фінансових ресурсів із відповідних джерел, розподілу доходів та використання прибутку,

проведення взаєморозрахунків з бюджетами різних рівнів відзначаються певними особливостями, а також відмінностями, що пов'язані із формою власності, характером діяльності компанії та технологічними особливостями виробництва, притаманними тій чи іншій галузі.

Формування системи фінансів у аграрному секторі господарювання відбувається, в основному, за рахунок операційної діяльності господарств – виробництва та обсягу продажу продукції, отримання виручки від реалізації сільськогосподарської продукції і прибутку. Ці основні економічні категорії застосовуються для визначення основних джерел поповнення фінансів агропідприємств [14, 15].

В останні 10-15 років в Україні сформувався розвинений сектор національної економіки – аграрна галузь виробництва, функціонування якої спроможне не лише забезпечити населення країни сировинною продукцією для харчових продуктів, а й формувати доволі активну та стійку позицію нашої країни на міжнародних ринках. До початку повномасштабної війни, за масштабами експортування, Україна була в ТОП-5 найбільших продавців зернових у світі. Вітчизняні сільськогосподарські товаровиробники були здатні спрямувати на експорт $\frac{3}{4}$ від обсягів виробленого, а на внутрішнє споживання зернових спрямовувалося лише 20-25 %. При цьому, Україна мала здатність забезпечувати 10 % світового експорту пшениці, до 15 % кукурудзи та більше 45 % соняшникової олії [19, 20]. Не зважаючи на військові події на території країни, в 2023 році Україною було експортовано 16,1 млн. т пшениці до 65 країн світу, 26,2 млн. т кукурудзи до 80 країн світу та 5,7 млн. т соняшникової олії до 130 країн – світових споживачів продукту [21, 22].

Але в умовах повномасштабної війни, основними викликами та обмеженнями для господарств аграрної галузі України, в першу чергу, варто визнати дефіцит фінансових ресурсів щодо забезпечення стабільного функціонування сільськогосподарських товаровиробників.

Зокрема, через зростання собівартості виробництва за результатами господарювання тільки в 2022 р. більше 20 % підприємств галузей сільського,

лісового та рибного господарства отримали чистий збиток (це, майже, в 2 рази більше ніж у 2021 р. – 11 %).

Водночас, рівень рентабельності діяльності підприємств галузі у 2022 році склав лише 14 % (при тому, що в 2021 р. цей показник становив майже 38 %). Щодо капітальних інвестицій у сферу сільського, лісового та рибного господарств, то у 2022 році обсяг становив 51,5 млрд. грн., що на 26 % менше у порівнянні з 2021 роком [23].

Отже, формування фінансів в сільськогосподарських підприємствах має свої особливості, у зв'язку із специфікою виробничо-господарського функціонування підприємницьких структур аграрної галузі, серед яких визначальними найчастіше називають наступні:

- використання різних (необхідних) видів ресурсів (трудових, матеріально-технічних, фінансових та інших) для виробництва сировини усіх видів продукції рослинництва відбувається поетапно на протязі року, а сама реалізація товарної продукції та отримання доходу (виручки від реалізації) можлива тільки після збору; урожаю. Такий стан виробничих технологій, досить часто, обумовлює необхідність звертатися до сторонніх джерел (банківських кредитів, кредиторської заборгованості і т. п.) для виконання комплексу робіт, пов'язаних з вирощуванням сільськогосподарських культур та реалізації товарної продукції;

- тваринництво, в свою чергу, відрізняється необхідністю щоденного використання фінансових та інших виробничих ресурсів для виробництва продукції галузі. Знову ж таки, реалізацію продукції галузі здійснюють при завершенні циклу виробництва;

- регулярність виробництва та реалізації товарної продукції для аграрних підприємств забезпечують молочне скотарство і птахівництво. Саме ці виробництва сприяють фінансуванню для розвитку підгалузей за рахунок власного інвестування;

- циклічне виробництво та реалізація продукції рослинництва та інших підгалузей обумовлює нагальну потребу щомісячного кредитування для обслуговування виробничих циклів;

- природно-кліматичні умови отримання продукції галузі та відповідні ризики також суттєво впливають на економічно-фінансові результати діяльності;
- на економічно-фінансові результати функціонування аграрних товаровиробників суттєвий вплив здійснює рівень закупівельних цін та форми (передумови) їхнього встановлення;
- залучення у виробничо-господарський процес незамінних природно-біологічних факторів виробництва та біологічних активів, зумовлює особливості їхньої оцінки, відображення в системі рахунків, а також специфіку обліку самих бізнес-процесів (біологічних перетворень) та калькуляції собівартості отриманої продукції;
- галузевий статус товаровиробника дозволяє їм використовувати спрощену систему оподаткування зі сплатою єдиного податку та спеціальний режим оподаткування з ПДВ та ін. [24, 25].

Таким чином, на формування фінансів аграрного підприємства, з урахуванням галузевих особливостей його функціонування впливають дві протилежні групи факторів – не залежні від функціонування підприємства (зовнішні) та внутрішні фактори, що можуть піддаватися моніторингу з боку підприємства та є впливовими з позиції управління (рис. 1.2).

Рисунок 1.2 – Склад факторів, що впливають на формування фінансів аграрного підприємства

(авторська розробка, сформована на основі джерел [1, 5, 7, 9, 12-13])

В процесі розширеного відтворення господарювання аграрних підприємств, всі необхідні виробничі засоби проходять три стадії: накопичення, виробництва та реалізацію. Методологічний апарат визначення способів підвищення ефективності (рентабельності, прибутковості та ін.) виробництва в аграрних підприємствах вказує на те, що первинною умовою цьому є – якщо власні оборотні засоби авансовані в мінімальних розмірах, а позичені спрямовуються на створення сезонних запасів і витрат, забезпечують оптимальну структуру засобів сфери виробництва та сфери обігу [15, 18].

Своєчасне звернення до зовнішніх засобів для забезпечення виробничого процесу усуває небезпеку його призупинення через відсутність фінансових ресурсів на придбання основних і оборотних засобів.

Накопичений науковий та практичний світовий досвід розвитку фінансів в аграрній сфері господарювання, подолання кризових явищ в галузі можливі, виключно, при створенні дієздатної системи забезпечення її фінансовими ресурсами. При цьому, зміни, що відбуваються в аграрній сфері, нажаль, спів пали з періодом нав'язаної зовні економічної кризи всієї економіки країни. Як результат, відбулося порушення обороту фінансів у переважній кількості вітчизняних аграрних підприємств, практично, за всіма основними напрямками: отримання доходу (виручки від реалізації) товарної продукції, залучення кредитних засобів та інвестицій на комерційних засадах, отримання державної фінансової підтримки та ін. [29]

Вирішення цих питань з метою відновлення довоєнного рівня ефективності господарювання та побудови модернізованого механізму фінансових відносин в галузі буде відбуватися, в першу чергу, із урахуванням ключових галузевих особливостей функціонування суб'єктів підприємництва.

Фінансове забезпечення відтворювальних процесів аграрних підприємств є цілісним процесом щодо забезпечення їх необхідними фінансовими ресурсами. Дослідження питання фінансового забезпечення, в контексті формування фінансів підприємств галузі та їхнього впливу на розвиток відтворювальних процесів

обґрунтовано розглянуті в статті науковців І. Школьник та В. Кривоzub [30]. Автори змістовно розглядають основні форми фінансового забезпечення, до яких можуть звертатися у своїй діяльності аграрні господарства різних організаційно-правових форм функціонування: самофінансування (забезпечення за власні кошти суб'єкта господарювання); інклюзивне фінансування (мікро фінансування); традиційне (класичне) фінансування; лізинг та факторинг; страхування; гарантія позик; а також форвардні контракти [30]. Також до основних форм фінансового забезпечення діяльності аграрних підприємств автор публікації [31] включає: самофінансування та бюджетне фінансування; кредитну й страхову підтримку; державно-приватне партнерство та фінансування державними структурами; міжнародне фінансування, а також стимулювання з боку податкової політики та загального державного впливу на розвиток аграрної ринкової сфери.

Результати вивчення складу та структури формування системи фінансів аграрних підприємств дають підстави стверджувати, що для належного фінансового забезпечення господарств, з урахуванням всіх можливих обставин та прямо діючих чинників, варто передбачати використання всіх можливих джерел формування фінансових ресурсів.

З метою забезпечення безперебійної діяльності аграрного підприємства необхідним є одночасне орієнтування на декілька альтернативних джерел фінансування, що, при цьому, не виключають одне одного і доступні для використання одночасно. Подібний формат формування та реалізації внутрішніх і зовнішніх фінансових відносин сприяє отриманню синергетичного ефекту щодо ефективного розвитку та відтворення вітчизняної аграрної галузі господарювання в умовах стабілізації та відновлення вітчизняної економіки у повоєнний період. Фінансова діяльність аграрного підприємства виступає важливою частиною його виробничо-господарських відносин і слугує необхідним базисом досягнення повноти та своєчасності при виконанні власних зобов'язань перед власниками, працівниками, державою та іншими стейкхолдерами.

2 ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ТДВ «МАЯК»)

2.1 Організаційно-економічна характеристика ТДВ «Маяк»

До пріоритетних та перспективних галузей вітчизняної економіки належить і сфера виробництва та переробки сільськогосподарської продукції. Діяльність суб'єктів підприємництва аграрної галузі сприяє розвитку національних інтересів на міжнародних ринках, забезпечує добробут населення, пропонує вітчизняні, екологічно чисті продукти харчування, зміцнює рівень економічної та продовольчої безпеки та формує цілий ряд інших важливих передумов захисту економічного суверенітету України. Очевидно, що визначення потенціалу аграрних товаровиробників формується за рахунок факторів і специфіки сільського господарства, як галузі господарювання та унікальності такого важливого ресурсу як земля. Впливовими детермінантами забезпечення ефективності управління в аграрній сфері є показники фінансово-економічної стійкості підприємства, систем організаційно-управлінських та виробничо-операційних систем управління, а також фінансового забезпечення інноваційного розвитку.

Базою дослідження особливостей та результатів впливу галузевої специфіки функціонування на фінансові стан та результати діяльності було обрано аграрне підприємство Сумської області – Товариство з додатковою відповідальністю «Маяк» (далі в звіті – ТДВ «Маяк»). Землі даного товариства розміщені в межах території населеного пункту та центру Боромлянської територіальної громади в Охтирського району.

Аграрне ТДВ «Маяк» функціонує у формі господарського товариства недержавної форми власності з 1998 р. (більше 25 років). Станом на початок 2024 року, товариство є самостійним суб'єктом господарювання, наділене статусом юридичної особи (з відповідними правами), володіє відокремленим майном, дієздатне набувати, від свого імені, майнові та особисті немайнові права, а також

приймати на себе зобов'язання, орендувати землю та майно, відчужувати їх, здійснює виробничу, комерційну, посередницьку та інші види господарської діяльності, що не суперечать чинному законодавству статуту господарства, з метою отримання прибутку.

Основним видом економічної діяльності (згідно державного Класифікатору ВЕД) для товариства визначено (01.41) «Розведення великої рогатої худоби молочних порід». А з липня 2021 р. ТДВ «Маяк» набуло статусу племінного заводу з розведення великої рогатої худоби української бурої молочної породи із забезпеченням високої продуктивності дійного стада, здійснення його власного відтворення, запровадження застосування високотехнологічного обладнання з використанням програми управління UNIFORM.

Перелік інших, дозволених видів діяльності, що визначені у відповідності зі статутом ТДВ «Маяк», включає також наступні: вирощування зернових культур (01.11 – згідно КВЕД); овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів (01.13), а також інших однорічних і дворічних культур (01.19); розведення великої рогатої худоби та буйволів (01.42); коней (01.43); свиней (01.46); допоміжна діяльність у рослинництві (01.61); у тваринництві (01.62); з виробництва м'яса (10.11); олії та тваринних жирів (01.41); продуктів борошномельно-круп'яної промисловості (01.61); хліба та хлібобулочних виробів; борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання (01.71); виробництво готових кормів для тварин на фермах (01.91); а також оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин (46.91); роздрібна торгівля з лотків і на ринках харчовими продуктами, напоями та тютюновими виробами (47.81) і вантажний автомобільний транспорт (49.41).

Клімат території, де розміщені виробничі (біологічні та матеріальні) фонди господарства, здійснює прямий і непрямий вплив, в першу чергу, на ґрунтоутворюючий процес. Переважаючими видами ґрунту в земельному фонді господарства – це чорноземи та дерново-підзолисті. За характеристиками рельєфу території та визначеними кліматичними умовами, на землях ТДВ «Маяк» склалися умови, що сприяють розвитку сільського господарства (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Динаміка складу та структури земельного фонду ТДВ «Маяк», в 2021-2023 рр.

Види угідь	Значення за роками періоду аналізу						Зміни за період (+;-)	
	2021		2022		2023		га	%
	га	%	га	%	га	%		
Сільськогосподарські угіддя, всього	4655,55	100,00	4646,37	100,00	4557,65	100,00	-97,9	-2,10
із них рілля	4082,30	87,69	4094,30	88,12	3928,00	86,18	-154,3	-3,78
Площа с.-г. угідь на 1-го працівника	18,70	x	18,15	x	18,16	x	-0,54	-2,89
Площа ріллі на 1-го працівника	16,39	x	15,99	x	15,65	x	-0,74	-4,51

Джерело: розраховано авторкою за даними звітності товариства (ф. 4-сг, 1-ПВ)

За результатами проведеного аналізу показників таблиці 2.1 можна констатувати, що за роки періоду дослідження в ТДВ «Маяк», як площа сільськогосподарських угідь (-97,9 га або -2,1 %), так і площа ріллі (-154,3 га або -3,78 %) зменшилися. Ця тенденція, в першу чергу, пов'язана зі зменшенням оренди земельних ділянок фізичних осіб, які за різних обставин припинили співпрацю з товариством щодо передачі своїх паїв в користування господарством.

Також відбулося і скорочення площі земельних ресурсів, що приходяться на 1-го середньорічного працівника господарства. Фактично, це стало наслідком, як зменшення земельних площ, так і незначного зростання середньої чисельності працівників (з 249 осіб в 2021 р. до 251 особи в 2023 р.).

Однією з форм суспільного поділу праці є спеціалізація. Для підприємств середнього та великого аграрного бізнесу цей аспект виступає ще одним особливим галузевим фактором, що базується на встановленні головних видів економічних відносин між відповідними суб'єктами підприємництва стосовно напрямків виробництва та обсягів реалізація товарної продукції. Звідси, визначальним економічним показником, що дозволяє визначити напрямок та рівень спеціалізації виступає структура товарної продукції товариства і, насамперед, частка (%) його головної(их) підгалузі(ей) розвитку діяльності.

Визначення напрямів та результати розрахунку рівня спеціалізації, проведено за даними про середній рівень структури товарної продукції (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Динаміка реалізованої вартості та її структура за видами товарної продукції ТДВ «Маяк», в 2021-2023 рр.

Види продукції	Значення за роками періоду дослідження						В середньому за період	
	2021		2022		2023			
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Пшениця	28159	13,60	7719	5,59	19371	9,22	18416	9,95
Кукурудза на зерно	9450	4,57	375	0,27	16570	7,89	8798	4,75
Ячмінь	9163	4,42	2325	1,68	2218	1,06	4569	2,47
Соняшник	45670	22,05	20338	14,73	27322	13,01	31110	16,81
ВРХ	18434	8,90	16971	12,29	16440	7,83	17282	9,34
Свині	17296	8,35	17900	12,96	25371	12,07	20189	10,91
Молоко	75504	36,45	71235	51,58	99451	47,34	82063	44,33
Інша продукція	3 455	1,65	1 234	0,89	3343	1,58	2677	1,44
<i>Товарна продукція - всього</i>	<i>207131</i>	<i>100,00</i>	<i>138097</i>	<i>100,00</i>	<i>210086</i>	<i>100,00</i>	<i>185104</i>	<i>100,00</i>

Джерело: розраховано за даними господарства (ф.21-заг.)

За результатами розрахунків середньої частки кожного із видів товарної продукції, наведених в таблиці 2.2, можна констатувати, що за період 2021-2023 рр., до основних її видів для ТДВ «Маяк» можна віднести тільки молоко сире (значення показника ≥ 20 %). Фактично, це сировинна продукція – молоко корів, середня частка вартості якого, в загальному обсязі, склала 44,33 %. До того ж, за даними 2022 р., молочна сировинна продукція становила більше 50 % вартості всіх видів реалізованої товарної продукції (без дотацій та ПДВ).

Рівень спеціалізації для ТДВ «Маяк», можна визначити через ранжирування ряду питомої ваги товарної продукції господарства – коефіцієнту спеціалізації (K_c) за формулою (2.1):

$$K_c = \frac{100}{\sum D_n(2n-1)}, \quad (2.1)$$

де D_n – частка (%) n -ї галузі в структурі товарної продукції товариства;

n – порядковий № галузі, згідно позиції питомої ваги (починаючи з найвищого її значення).

Були отримані наступні результати розрахунку (за період 2021-2023 рр.):

$$K_{2021} = 100 / (36,45 + 3 \times 22,05 + 5 \times 13,6 + 7 \times 8,9 + 9 \times 8,35 + 11 \times 4,57 + 13 \times 4,42 + 15 \times 1,65) = 0,27;$$

$$K_{2022} = 100 / (51,58 + 3 \times 14,73 + 5 \times 12,96 + 7 \times 12,29 + 9 \times 5,59 + 11 \times 1,68 + 13 \times 0,89 + 15 \times 0,27) = 0,30;$$

$$K_{2023} = 100 / (47,34 + 3 \times 13,01 + 5 \times 12,07 + 7 \times 9,22 + 9 \times 7,89 + 11 \times 7,83 + 13 \times 1,58 + 15 \times 1,06) = 0,25;$$

$$K_{\text{сер (2021-2023 pp.)}} = 100 / (44,33 + 3 \times 16,81 + 5 \times 10,91 + 7 \times 9,95 + 9 \times 9,34 + 11 \times 4,75 + 13 \times 2,47 + 15 \times 1,44) = 0,24.$$

Оскільки, за період дослідження та в середньому, значення $K_c < 0,35$, то, відповідно, для ТДВ «Маяк» притаманний низький рівень спеціалізації. Однак, визначений виробничий напрямок, а також, спеціалізація, що, фактично, склалися в аграрному товаристві, в середньому за три роки та станом на кінець 2023 р., відповідають задекларованому виду економічної діяльності та статусу племінного заводу з розведення саме ВРХ молочного спрямування, а тому спеціалізацію можна вважати обґрунтованою.

Для ТДВ «Маяк», як суб'єкта підприємництва виробничого спрямування, характерним є той факт, що у складі матеріальних ресурсів найбільшу частку складають засоби праці, а за вартісною оцінкою – це основні фонди товариства. Виробничі основні фонди (в т.ч. і біологічного характеру), що активно задіяні при отриманні сільськогосподарської продукції тваринництва та рослинництва, виражаються за допомогою натурально-речової форми.

В процесі використання їхня вартість поступово переноситься, у формі амортизаційних відрахувань, на новостворену продукцію. таким чином, основні фонди приймають участь у процесі виробництва агропродукції протягом кількох виробничих циклів та переносять частинами свою вартість на отриману товариством продукцію, внаслідок чого поступово зношуються.

Результати визначення рівнів забезпеченості та ефективності використання основних і оборотних фондів в ТДВ «Маяк» розраховані та представлені у формі даних таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Динаміка значень показників ефективності використання основних та оборотних фондів ТДВ «Маяк», за період 2021-2023 рр.

Показники	Значення за роками періоду аналізу			Відхилення звітнього року від базисного (+, -)	
	2021	2022	2023	абс.	%
Фондозабезпеченість (на 100 га с.-г. угідь), тис. грн.	1111,984	1074,473	1158,974	46,99	4,23
Фондоозброєність, тис. грн. / 1 середньооблікового працівника	207,908	195,027	210,446	2,538	1,22
Фондовіддача (на 100 грн.), грн.	403,32	397,28	486,08	82,76	20,52
Фондомісткість, грн.	0,25	0,25	0,21	-0,04	-16,00
Оборотні активи на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	4132,551	4846,794	5128,783	996,232	24,11
Рівень рентабельності фондів, %	118,51	33,86	29,69	-88,82	-74,95
Норма прибутку, %	25,13	6,14	5,47	-19,66	-78,23

Джерело: розраховано за даними статистичної та фінансової звітності товариства

Результати аналізу динаміки (за 2021-2023 рр.) значень головних показників фінансово-економічних результатів діяльності за роками ТДВ «Маяк», наведені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Динаміка значень основних показників результатів діяльності ТДВ «Маяк», в 2021-2023 рр.

Показники	Значення за роками періоду аналізу			Зміни за період
	2021	2022	2023	
Вартість товарної продукції, тис. грн.:	207131	138097	210086	+2955
- на 1 середньорічного працівника, тис. грн.	831,851	539,441	836,996	+5,145
- на 100 грн. основних засобів, грн.	400,11	276,60	397,72	-2,39
Валовий прибуток, тис. грн.:	74766	30338	31477	-43289
- на 1 середньорічного працівника, тис. грн.	300,265	118,508	125,406	-174,859
Чистий прибуток (+), збиток (-), тис. грн.	61352	16617	15684	-45668
- на 1 середньорічного працівника, тис. грн.	246,394	64,910	62,486	-183,908
Рівень рентабельності, %	56,36	28,05	17,57	-38,79

Джерело: розраховано авторкою за даними звітності товариства

Зазначимо, що звітність товариства не оприлюднюється, але нам була надана можливість працювати з нею під час підготовки кваліфікаційної роботи.

Визначені результати для порівняння ситуації, станом на початок періоду аналізу (2021 р.) та кінець такого періоду (2023 р.), свідчать про зростання тільки абсолютного значення реалізованої товариством вартості та її відносного показника

(на 1-го середньорічного працівника) – відповідно, на 2 955 тис. грн. та 5,145 тис. грн. Решта значень абсолютних та відносних показників суттєво зменшилися.

Головною причиною такого рівня результативності діяльності ТДВ «Маяк» в останні 2-роки періоду дослідження, варто визнати вплив наслідків військової агресії сусідньої країни. Адже, на початку вторгнення, територія місцезнаходження виробничих потужностей господарства, була повністю окупована та знаходилася під контролем окупантів. А саме, весняний період є надважливим (особливо в галузі рослинництва) з точки зору здійснення виробничих процесів в сільському господарстві. Втрачений час, пошкоджені та недоглянуті посіви (сходи озимих), в підсумку привели до значних втрат та недоотримання товариством товарної продукції.

А тому, навіть при значно меншій сукупній собівартості реалізованої основної продукції, в ТДВ «Маяк» отримали на 43,3 млн. та на 45,7 млн. грн. менше валового та чистого прибутків, відповідно. Рівень рентабельності реалізованої продукції, в підсумку, за 2023 р. був більш ніж в 3,2 рази (проти 2021 р.) та, практично, в 2 рази (в порівнянні з 2022 р.) меншим. Однак, не зважаючи на зазначені проблеми та перешкоди для нормального функціонування та досягнення сталого розвитку, ТДВ «Маяк» зберігає позитивний результат діяльності, що дозволяє господарству виконувати податкові перед бюджетом та ринкові (оплати оренди земель, виплата дивідендів учасникам товариства) зобов'язання.

Функціонування аграрного підприємства, в першу чергу, пов'язане з рівнем налаштування раціональної економічно-господарською системи. Саме в ній відбувається рух необхідної сукупності фінансових та інших виробничих ресурсів, які, в свою чергу, постійно знаходяться у діалектичному зв'язку та взаємозалежності.

2.2 Аналіз фінансового стану та якості фінансового забезпечення діяльності товариства

Важливим аспектом аналізу рівня фінансового забезпечення та якості формування фінансів аграрного підприємства, в першу чергу, є розрахунок відповідних показників та використання їх для оцінки фінансового стану суб'єкта підприємництва виробничої галузі. Сам фінансовий стан господарства виступає однією із найважливіших характеристик рівня виробничо-фінансового функціонування аграрного товариства. В системі фінансів підприємства, його фінансовий стан вказує на забезпеченість належним обсягом фінансових ресурсів, що становлять достатній кількісний та якісний склад для досягнення ефективної підприємницької діяльності і створюють передумови для своєчасного виконання власних грошових зобов'язань перед різними контрагентами.

Успішність і прибутковість функціонування аграрного підприємства досягається не тільки появою в ринковому середовищі, встановленням відносин з покупцями чи вкладенням у виробництво значних обсягів фінансових ресурсів. Для досягнення такої мети необхідно забезпечувати високий рівень менеджменту, досягати активної оборотності вкладеного капіталу та формувати безперервний циклічний рух грошових коштів. Звідси, ключовою ціллю оцінки фінансового стану агропідприємства стає пошук резервів підвищення рентабельності діяльності та зміцнення комерційного розрахунку як бази стабільного функціонування господарства, його сталого економічного розвитку та виконання ним зобов'язань.

Визначення особливостей та з'ясування окремих факторів досягнутого фінансового стану ТДВ «Маяк», в даній роботі, буде здійснюватися за наступними головними напрямками аналізу: загального майнового стану; ліквідності та платоспроможності; фінансової стійкості; рентабельності; стану та ринкових можливостей підприємства щодо обороту капіталом. В першу чергу, на основі

даних форми «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», будуть розглянуті показники, що характеризують динаміку структури майна ТДВ «Маяк» (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Динаміка структури майна ТДВ «Маяк», в 2021-2023 рр.

Показники	Значення за роками періоду аналізу						Відносне відхилення, тис. грн.	
	2021		2022		2023		2022/ 2021	2023/ 2022
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%		
Необоротні активи	79521	26,93	76809	24,66	92524	28,40	-2712	15715
Оборотні активи	215749	73,07	234659	75,34	233269	71,60	18910	-1390
Майно, всього	295270	100,00	311468	100,00	325793	100,00	16198	14325

Джерело: складено авторкою за даними фінансової звітності (ф. №1) за 2021-2023 рр.

В структурі майна ТДВ «Маяк» за період 2021-2023 рр. більшу частку займали оборотні активи, але питома вага, за період аналізу, зменшилася із 73,07 % (в 2021 р.) до 71,6 % (в 2023 р.). Також дані таблиці 2.5, свідчать про те, що вартість майна товариства, за період дослідження зростала, і в 2023 р., порівняно з даними за 2022 р. та 2021 р., була більшою на 14 325 тис. грн. та на 14 325 тис, відповідно.

В свою чергу, динаміка значень показників складу необоротних активів ТДВ «Маяк» за період 2021-2023 рр., характеризується наступною тенденцією (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Динаміка складу та структура необоротних активів в ТДВ «Маяк», за період 2021-2023 рр.

Показники	Значення за роками періоду аналізу						Відносне відхилення, тис. грн.	
	2021		2022		2023		2022/ 2021	2023/ 2022
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%		
Нематеріальні активи	98	0,12	98	0,13	98	0,11	-	-
Незавершені капітальні інвестиції	27	0,01	125	0,16	175	0,19	98	50
Основні засоби	53924	67,81	45930	59,79	59713	64,53	-8294	13783
Довгострокові біологічні активи	25470	32,06	30654	39,92	32536	35,17	5184	1882
Всього	79521	100,00	76809	100,00	92524	100,00	-2712	15715

Джерело: складено авторкою за даними фінансової звітності (ф. №1) за 2021-2023 рр.

Основними елементами, що формували склад необоротних активів аграрного товариства були основні засоби та біологічні активи (наприклад, тварини-виробники), що є ще одним специфічним чинником господарювання в агросфері.

Таблиця 2.7 – Динаміка складу та структура оборотних активів ТДВ «Маяк», за період 2021-2023 рр. станом на кінець року

Показники	Значення за роками періоду аналізу						Відносне відхилення, тис. грн.	
	2021		2022		2023		2022/ 2021	2023/ 2022
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%		
Запаси	82455	38,22	113984	48,57	115350	49,45	31529	1366
Поточні біологічні активи	42228	19,57	43985	18,74	44310	18,99	1757	325
Дебіторська заборгованість за продукцію товари (роботи, послуги)	2514	1,17	3699	1,58	5172	2,22	1185	1473
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1052	0,49	434	0,18	2418	1,04	-618	1984
Дебіторська заборгованість за внутрішніми розрахунками	1416	0,66	582	0,25	513	0,22	-834	-69
Інша поточна дебіторська заборгованість	20577	9,54	17836	7,60	14684	6,29	-2741	-3152
Гроші та їх еквіваленти	65375	30,30	52353	22,31	48072	20,61	-13022	-4281
Інші оборотні активи	125	0,05	1786	0,77	2750	1,18	1661	964
Всього	215749	100,00	234659	100,00	233269	100,00	18910	-1390

Джерело: складено авторкою за даними фінансової звітності (ф. №1) за 2021-2023 рр.

За даними таблиці можна констатувати, що при стабільному складі елементів оборотних активів ТДВ «Маяк», за період дослідження їхнє значення та зальний обсяг мали динамічний характер, зростаючи в 2022 р. відносно 2021 р. (+18 910 тис. грн.) та зменшуючись в 2023 р. відносно 2022 р. (-1 390 тис. грн.). Основними чинниками зазначених змін, стали: поступове зростання обсягів запасів (виробничих, готової продукції, незавершеного виробництва) та зменшення суми

залишку грошових коштів на банківських рахунках та в касі господарства (-17 303 тис. грн. за період дослідження).

Динаміка загального складу джерел формування капіталу в аграрному товаристві, за період 2021-2023 рр., наведена в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Динаміка джерел формування капіталу ТДВ «Маяк», за період 2021-2023 рр. *станом на кінець року*

Показники	Значення за роками періоду аналізу						Відносне відхилення, тис. грн.	
	2021		2022		2023		2022/ 2021	2023/ 2022
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%		
Власний капітал	283705	96,08	296520	95,20	312233	95,84	12815	15713
Залучений капітал	11565	3,92	14948	4,80	13560	4,16	3383	-1388
Всього капіталу	295270	100,00	311468	100,00	325793	100,00	16198	14325

Джерело: складено авторкою за даними фінансової звітності (ф. №1) за 2021-2023 рр.

Сукупний капітал аграрного підприємства із року в рік зростав і в 2023 р., порівняно з минулим (2022 р.) та позаминулим (2021 р.) складав на 14325 тис. грн. і 30523 тис. грн., відповідно, більше. Структурне співвідношення власного та залученого видів капіталу, протягом періоду аналізу, залишалось, майже без змін. За сумою загального значення, суттєво переважав саме власний капітал товариства, а його структурними елементами були: зареєстрований (пайовий) капітал, додатковий капітал, резервний капітал та нерозподілений (на момент складання звітності) зароблений прибуток. За даними фінансової звітності (ф.1) ТДВ «Маяк», можна констатувати, що за період 2021-2023 рр., змінювалося тільки значення останньої, із перерахованих, складових власного капіталу – нерозподілений прибуток аграрного підприємства (з 270,4 млн. грн. в 2021 р. до 299 млн. грн. за 2023 р.). Решта елементів, що формували склад власного капіталу, в 2021-2023 рр., мали сталі значення:

- зареєстрований (пайовий) капітал – 1,92 млн. грн.;
- додатковий капітал – 10,8 млн. грн.;
- резервний капітал підприємства – 0,5 млн. грн.

В цілому, за результатами аналізу показників балансу аграрного підприємства, варто відзначити ряд позитивних характеристик:

- поступове зростання валюти балансу;
- значне переважання оборотних активів над необоротними;
- відсутність різких змін щодо значень статей балансу;
- значне переважання власного капіталу над залученим, а довгострокові запозичення (більше 1 року), взагалі, відсутні.
- відсутність значень, так званих, критичних статей – вилучений капітал, непокриті збитки, неоплачений капітал та ін.

З метою оцінки рівня здатності ТДВ «Маяк» покривати власні зобов'язання активами, строк трансформації яких в грошові кошти, відповідає строку виконання зобов'язань, далі в роботі, буде проведений аналіз відповідних показників платоспроможності, ліквідності, а також фінансової стійкості.

Динаміка результатів розрахунку показників ліквідності за період дослідження (2021-2023 рр.), наведені в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 – Динаміка значень коефіцієнтів ліквідності ТДВ «Маяк», за період 2021-2023 рр.

станом на кінець року

Показники (коефіцієнти)	Значення за роками періоду аналізу			Відносне відхилення значень, од.	
	2021	2022	2023	2022/ 2021	2023/ 2022
Абсолютної ліквідності	5,6	3,5	3,5	-2,1	-
Термінової ліквідності	7,6	5,0	5,2	-2,6	0,2
Поточної ліквідності (покриття)	18,7	15,7	24,0	-3,0	8,3
Співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованостей	9,1	6,8	9,1	-2,3	2,3

Джерело: складено авторкою за даними фінансової звітності ТДВ «Маяк»

Дані таблиці 2.9 дозволяють зробити загальний висновок про досить високий, в 2021-2023 рр., рівень ліквідності (платоспроможності) аграрного товариства. Зокрема, коефіцієнт абсолютної ліквідності, що вказує на частину короткострокових зобов'язань, які можна, за необхідності, погасити негайно, за період аналізу становив від 5,6 до 3,5 одиниць. Так само відбувалося і з значеннями

коефіцієнту термінової ліквідності для ТДВ «Маяк», що при теоретично обґрунтованому значенні – 1, в дійсності для господарства склав, більш ніж, в 7-5 разів більше за рекомендований рівень. Також, значно переважаючий за рекомендований, був рівень коефіцієнту поточної ліквідності (коефіцієнту покриття). При цьому в 2023 р. він був аж в на 8,3 одиниць більше за значення попереднього 2022 року. А значення коефіцієнту співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей, фактично, залишилося сталим на рівні 9,1.

Далі варто провести аналіз фінансової стійкості аграрного підприємства, що зробити висновок про його здатність забезпечити безперервний процес виробничої діяльності, а також мати можливість розширювати та оновлювати свої господарські потужності, забезпечувати вчасність модернізації матеріально-технічної бази.

Результати розрахунку значень та аналіз коефіцієнтів фінансової стійкості аграрного товариства наведені в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10 – Динаміка значень окремих показників фінансової стійкості ТДВ «Маяк», за період 2021-2023 рр. *станом на кінець року*

Показники (коефіцієнти)	Значення за роками періоду аналізу			Відносне відхилення значень, од.	
	2021	2022	2023	2022/ 2021	2023/ 2022
Фінансової незалежності (автономії)	0,96	0,95	0,96	-0,1	0,1
Забезпечення власними оборотними коштами	0,72	0,74	0,70	0,02	-0,04

Джерело: складено авторкою за даними фінансової звітності ТДВ «Маяк»

За даними фінансової звітності (ф. №1 «Баланс» (Звіт про фінансовий стан) ТДВ «Маяк» за період 2021-2023 рр., була визначена динаміка значень тільки двох коефіцієнтів фінансової стійкості для аграрного підприємства. За період дослідження, стан функціонування господарства відзначався високим рівнем автономії та самофінансування, про що, в першу чергу, свідчить відсутність даних про звернення товариства до фінансово-кредитних установ за потребою залучення (запозичення) додаткових фінансових ресурсів. Підприємство було, в достатній мірі, профінансоване за рахунок внутрішніх джерел (власного капіталу), а тому і

значення коефіцієнту фінансової незалежності в 2021-2023 рр. мало доволі високий, майже не змінний, рівень – 0,95-0,96.

Інший показник коефіцієнт із групи показників фінансової стійкості підприємства, що виступає, своєрідним, індикатором здатності фінансувати оборотний капітал, суб'єкта аграрного бізнесу, за рахунок власних оборотних коштів, також дозволяє констатувати, що у ТДВ «Маяк» зберігається високий рівень ефективного самофінансування.

Таким чином, за результатами проведеного, в даному розділі бакалаврської роботи, аналізу визначених показників, можна констатувати про постійне поліпшення фінансового стану ТДВ «Маяк», його фінансову стійкість та формування належних передумов для досягнення поставлених цілей господарювання, в тому числі, і головної для суб'єкта підприємництва – стабільний прибутковий результат діяльності.

2.3 Дослідження впливу галузевих особливостей на фінансові результати діяльності аграрного підприємства

В сучасних умовах господарювання вітчизняні аграрні підприємства, особливо, середнього та великого масштабів діяльності, займаються не тільки операційною, а й іншими (фінансовою чи інвестиційною) видами, що має сприяти їм у досягненні максимально ефективного використання фінансових ресурсів та отримання кінцевого результату – прибутку. При цьому, сама фінансова діяльність набуває все більшого значення в організаційній та управлінській роботі аграрного підприємства. В першу чергу, це пов'язано з тим, що від неї суттєво залежить здатність досягати своєчасності та повноти фінансування виробничо-господарських процесів, розвитку підприємства, а також виконання внутрішніх і зовнішніх зобов'язань.

Крім цього, ринкові засади функціонування та розвитку, дозволяють аграрному підприємству, виключно, самостійно визначати напрямки та обсяги використання суми чистого прибутку (після сплати податкових зобов'язань).

Водночас, теперішні умову діяльності вимагають від виробників сільськогосподарської продукції піклуватися про власну фінансову стійкість. Адже, у зв'язку з доволі нестабільною ситуацією в соціально-економічному середовищі України, кожне підприємство прагне до оптимізації власних фінансових результатів, що також зумовлює необхідність проведення всебічного якісного аналізу задля виявлення можливих резервів його зростання на майбутнє. Формування фінансів аграрного підприємства повинне бути спрямовано на забезпечення систематичного надходження та ефективного використання достатніх обсягів фінансових ресурсів, дотримання розрахункової та кредитної дисциплін, а також досягнення фінансової стійкості в умовах його конкурентоспроможного функціонування. Враховуючи вище зазначене, одним із важливих завдань виконання поточної роботи, було визначене проведення аналізу фінансових результатів ТДВ «Маяк», як важливої складової компоненти дослідження стану фінансової діяльності під впливом чинників галузевого характеру. На виконання окресленого завдання, в першу чергу, за даними фінансової звітності господарства в 2021-2023 рр., будуть проаналізовані динаміка та досягнутий рівень фінансових результатів ТДВ «Маяк» (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 – Динаміка значень показників формування фінансових результатів ТДВ «Маяк», за період 2021-2023 рр.

Показники	Значення за роками періоду аналізу, тис. грн.			Відносне відхилення за періодами	
	2021	2022	2023	2022/ 2021	2023/ 2022
Чистий результат від реалізації	207420	138493	210598	- 68927	72105
Собівартість реалізованої товарної продукції	132654	108155	179121	-24499	70966
Валовий прибуток	74766	30338	31477	-44428	1139
Інші операційні доходи	2659	1767	1866	-892	99
Адміністративні витрати	5596	7022	7942	1426	920
Витрати на збут	1159	1501	2424	342	923
Інші операційні витрати	9731	6308	11099	-3423	4791

Фінансовий результат від операційної діяльності	60939	17274	11878	-43665	-5396
Інші фінансові доходи	1913	3605	5188	1692	1583
Інші доходи	91	2	53	-89	51
Інші витрати	1591	3977	1435	2386	-2542
Фінансовий результат діяльності (прибуток / збиток)	61352	16904	15684	-44448	-1220

Джерело: складено авторкою за даними фінансової звітності (ф. 2) ТДВ «Маяк»

Як свідчать, наведені в таблиці 2.11, дані ТДВ «Маяк», протягом періоду, що досліджується, збільшив обсяги виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції – з 207,4 млн. грн. до 210,6 млн. грн. Однак, разом з тим, зростали і витрати на виробництво і темп їхнього збільшення був, вочевидь, більший, за рівень зростання попереднього показника. Значення, майже всіх доходних статей, що наведені в таблиці, за підсумками 2022 р. були меншими ніж за попередній 2021 р. Відбулося збільшення лише статті фінансові доходи. Поряд з цим, в 2022 р. зросли і витратні показники діяльності (адміністративні витрати, на збут та інші витрати). Така тенденція призвела до суттєвого зменшення суми фінансового результату діяльності господарства (майже, на 44,5 млн грн.).

До основних причин формування описаного стану, в першу чергу, варто віднести суттєве порушення умов та технологій виробництва продукції рослинництва через активні військові дії та окупацію території земель аграрного підприємства, а також подальше пере налаштування економічних відносин через порушення логістичних та споживчих каналів.

Певних результатів в цьому напрямку господарству досягти вдалося, оскільки дані, що аналізуються за 2023 р. відносно попереднього 2022 р, значно покращилися – зросли доходні статті та вдалося оптимізувати витрати виробничого та інших видів. Валовий дохід підприємства в 2023 р. був дещо більшим за аналогічний показник 2022 р. (+1,1 млн. грн.), однак підсумковий фінансовий результат, все одно, дещо скоротився, навіть у порівнянні з попереднім роком. Тобто, більш значні темпи зростання операційних та інших видів витрат призводять до збільшення собівартості реалізованої продукції, а як наслідок і до зменшення прибутковості діяльності аграрного підприємства.

Відносними індикаторами, що покликані характеризувати фінансову результативність, а також рівень ефективності використання певних видів ресурсів, є показники рентабельності. Вони дозволяють характеризувати стан доходності аграрного товариства з різних позицій і можуть бути згруповані згідно інтересів зацікавлених учасників економічних відносин та ринкової взаємодії.

Результати розрахунків значень рентабельності ТДВ «Маяк» в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12 – Динаміка показників рентабельності ТДВ «Маяк», за період 2021-2023 рр.

Показники	Значення за роками періоду аналізу, %			Відносне відхилення за періодами	
	2021	2022	2023	2022 / 2021	2023 / 2022
Рентабельність виробництва продукції (товарів, робіт, послуг)	46,25	15,63	8,76	-30,62	-6,87
Рентабельність активів	20,78	5,43	4,81	-15,35	-0,62
Рентабельність власного капіталу	21,63	5,70	5,02	-15,93	-0,68

Джерело: складено авторкою за даними фінансової звітності (ф. 1-2) ТДВ «Маяк»

Значення розрахованих показників рентабельності (виробництва, активів та власного капіталу) зменшуються, в першу чергу, у зв'язку зі зменшенням суми заробленого за рік прибутку. Особливо, таке зменшення є відчутним за 2022 р. та 2023 р., відносно 2021 р.

Крім того, що відбулося суттєве скорочення обсягу заробленого ТДВ «Маяк» прибутку, разом з тим, хоч і не суттєво, але зросли обсяги відповідних видів ресурсів, взятих до розрахунку відносних показників прибутковості.

Одним із рекомендаційних заходів щодо покращання фінансового стану аграрного підприємства, в поточних умовах його функціонування, є продовження пошуку оптимального співвідношення власного і залученого капіталу, що дозволяло господарству утримувати мінімальний фінансовий ризик за максимальної рентабельності власного капіталу.

Водночас, з метою оптимізації стану ліквідності аграрного підприємства, варто реалізовувати інструменти оперативного механізму його фінансової стабілізації, тобто комплексу заходів, спрямованих, як на зменшення фінансових

зобов'язань, так і на збільшення фінансових активів, здатних забезпечувати такі зобов'язання.

Обсяги фінансових зобов'язань аграрного підприємство також можна оптимізувати через зменшення обсягу постійних витрат (зокрема – на утримання управлінського персоналу); скорочення рівня умовно-змінних витрат, а також продовження строків кредиторської заборгованості за товарними операціями (наприклад, через звернення до застосування на практиці механізму форвардних контрактів чи аграрних розписок).

Збільшення суми грошових коштів господарство може досягати, зокрема, шляхом оперативного рефінансування дебіторської заборгованості (наприклад, через операції факторингу чи врахування та дисконтування векселів); прискорення темпів обороту дебіторської заборгованості (через скорочення строків комерційного кредиту); оптимізації запасів товарно-матеріальних цінностей, в т. ч., і скорочення розмірів страхових, гарантійних та сезонних запасів і т. п.

Скорочення всіх видів контрольованих витрат – ще один доступний інструмент стабілізації фінансового стану підприємства. Для подальшого підвищення рівня рентабельності виробничої діяльності і надходженню виручки від реалізації, доцільно застосувати більш жорсткий режим нормування статей витрат, а також контроль виконання встановлених нормативів.

В умовах, що склалися в країні та регіоні діяльності господарства, актуальності набуває налагодження нової та оптимізація існуючої збутової системи. Зокрема, оптимізація обсягів дебіторської заборгованості може бути досягнута в результаті вибору найбільш реалістичних (оптимальних) строків платежів та форм розрахунків із споживачами (наприклад, за фактом відвантаження продукції (особливо тваринницької галузі) чи попередньої оплати).

Також доцільним може стати і надання відстрочки платежу постійним покупцям, адже за рахунок цього можна досягати збільшення обсягів реалізації, (також стимулювання збуту в умовах високої конкуренції). Звичайно, в такому випадку може виникати ризик необхідності звернення до короткострокових

банківських позик (з метою покриття розривів від компенсації дебіторської заборгованості).

Однак, у ТДВ «Маяк» є потенціал оперувати значними оборотними засобами, в тому числі, і на рахунках в банках, що дозволить встановити (відкрити) кредитні лінії чи овердрафти на, порівняно, вигідних (мало затратних) умовах.

ВИСНОВКИ

Спираючись на розглянуті в роботі методологічні аспекти визначення специфіки умов господарювання та впливу галузевих особливостей на організацію фінансів підприємств, варто зазначити наступне. Для суб'єктів підприємництва кожної галузі реального сектору економіки країни притаманні певні технологічні особливості, що здатні впливати на рух та напрямок фінансових потоків підприємств галузі. Подібні особливості, значною мірою, впливають на формування витрат і організацію оборотних коштів господарюючих суб'єктів. Крім цього, галузі відрізняються характером виготовленого товарного продукту, часовою тривалістю виробничого циклу, характером накопичення витрат.

Принципи організації фінансів підприємств для всіх, без виключення галузей господарювання єдині. Проте, питання фінансового обслуговування виробництва, формування фінансових ресурсів із відповідних джерел, розподілу доходів та використання прибутку, проведення взаєморозрахунків з бюджетами різних рівнів відзначаються певними особливостями, а також відмінностями, що пов'язані із формою власності, характером діяльності компанії та технологічними особливостями виробництва, притаманними тій чи іншій галузі.

Результати вивчення складу та структури формування системи фінансів аграрних підприємств дають підстави стверджувати, що для належного фінансового забезпечення господарств, з урахуванням всіх можливих обставин та прямо діючих чинників, варто передбачати використання всіх можливих джерел формування фінансових ресурсів. З метою забезпечення безперебійної діяльності

аграрного підприємства необхідним є одночасне орієнтування на декілька альтернативних джерел фінансування, що, при цьому, не виключають одне одного і доступні для використання одночасно.

Визначення галузевих особливостей та напрямки впливу на діяльність господарств аграрної сфери економіки були проведені на інформаційній базі про фінансовий стан та результати господарювання агропідприємства – ТДВ «Маяк».

Не зважаючи на визначені проблеми та поточні перешкоди для функціонування та досягнення сталого розвитку, обране аграрне товариство зберігає позитивний результат діяльності, який дозволяє йому виконувати податкові перед бюджетом та ринкові (оплати оренди земель, виплата дивідендів учасникам товариства) зобов'язання.

Функціонування аграрного підприємства, в першу чергу, пов'язане з рівнем налаштування раціональної економічно-господарською системи. Саме в ній відбувається рух необхідної сукупності фінансових та інших виробничих ресурсів, які, в свою чергу, постійно знаходяться у діалектичному зв'язку та взаємозалежності.

За результатами, проведеного в роботі, аналізу визначених показників, можна констатувати про постійне поліпшення фінансового стану ТДВ «Маяк», його фінансову стійкість та формування належних передумов для досягнення поставлених цілей господарювання, в тому числі, і головної для суб'єкта підприємництва – стабільний прибутковий результат діяльності.

Основними напрямками покращення розвитку системи фінансів ТДВ «Маяк» та утримання позитивного рівня його фінансового стану, в роботі, за результатами проведеного дослідження, були визначені наступні:

- прагнення до зниження собівартості товарної продукції;
- продовження оптимізації співвідношення власних та позикових джерел фінансових ресурсів, що має забезпечувати, в тому числі, і зростання рентабельність власного капіталу;
- збільшення рівня ефективності управління грошовими потоками аграрного підприємства;

– модернізація засад збутової політики та ефективне управління ринками збуту товарної продукції та ін.

Обраний перелік заходів щодо покращення системи фінансів для аграрного підприємства був сформований, в першу чергу, з урахуванням умов сфери господарювання, видів галузевої продукції, кон'юнктури ринку, структури витрат на виробництво та управління, техніко-технологічних особливостей господарювання та інших галузевих особливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ситник, Н. С., Смолінська, С. Д., & Ясіновська І. Ф. (2020). Фінанси підприємств : навч. посіб. ЛНУ імені Івана Франка.
2. Цал-Цалко, Ю. С. (2018). Фінансовий аналіз: навч. посіб. Центр учбової літератури.
3. Фінанси підприємств у схемах і таблицях (2021) : навч. посіб. Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича.
4. Рудницька, О. М., & Біленська, Я. Р. (2019). Шляхи покращення фінансового стану українських підприємств. *Збірник наукових праць*. http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Lo_gistyka/2019_649/19.pdf.
5. Андрос, С. В., & Герасимчук, В. Г. (2023) Фінансування сільського господарства і роль банків у кредитному забезпеченні аграрного сектора України. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*, 3(25), 5-14. <https://economics.net.ua/ejoru/2023/No3/5.pdf>
6. Абрамова, І. В., Віленчук, О. М., Дема, Д. І. та ін. (2018). Фінансова політика в аграрному секторі економіки: стан та перспективи : монографія. ЖНАЕУ.
7. Борисова, Є. (2024). Вплив галузевих особливостей на формування фінансів аграрних підприємств. *Організаційно-економічні проблеми післявоєнного відновлення суб'єктів підприємництва в Україні* : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 23-24.
8. Чмерук, Г. Г., & Стороженко, О. О. (2018). Сутність та визначення фінансових відносин суб'єктів господарювання. *Держава та регіони. Економіка та*

підприємництво, 5 (104), 93-95. http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2018/5_2018/15.pdf.

9. Khanal, A. R., & Omobitan, O. (2020). Rural Finance, Capital Constrained Small Farms, and Financial Performance: Findings from a Primary Survey. *Journal of Agricultural and Applied Economics*, 52(2), 288-307. <https://doi.org/10.1017/aae.2019.45>.

10. Засоба, С. М. (2020). Розвиток агропромислового комплексу України. *Український журнал прикладної економіки та техніки*, (4), 402-409.

11. Мілявський, Ю. Л., & Павлуша, А. О. (2023). Підходи до прогнозування фінансового стану підприємства та оцінки інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства на основі статистичних даних. *Системні науки та інформатика*, 181-186.

12. Катан, Л. І. (2018). Фінансова стійкість – запорука сталого розвитку сільськогосподарського підприємства. *Бізнес-навігатор*, 5 (48), 82-85.

13. Левандівський, О. Т., & Юрчило, І. Й. (2021). Фінансове забезпечення сільськогосподарських товаровиробників. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*, 17(1), 95-105. <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/aprde/article/view/5517>.

14. Богута, Н. (2021, Бер 4). Гроші для агробізнесу: все про кредитні програми та програми підтримки аграріїв. *Фокус*. <https://focus.ua/uk/economics/476081-dengi-dlya-agrobiznesa-vse-o-kreditnyh-programmah-i-programmah-podderzhki-agrariev>.

15. Вдовенко, І. С. (2020). Фінансові механізми забезпечення розвитку підприємств аграрного сектору економіки: особливості та недоліки. *Підприємництво та інновації*, (15), 88–92. <https://doi.org/10.37320/2415-3583/15.14>

16. Солодовнік, О. (2023). Фінансове забезпечення сталого розвитку підприємств. *Економіка та суспільство*, (49). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-17>

17. Диба, М. І., & Гернего, Ю. О. (2021). Потенціал фінансування ініціатив зеленого курсу в Україні. *Фінанси України*, (2), 73-84.

18. Кваша, С. М. (2018). Напрями підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору в умовах формування і функціонування ЗВТ з ЄС: монографія. Видавничий дім «Кондор».
19. Зінчук, Т. О. (2019). Аграрна політика Європейського Союзу: виклики та перспективи : монографія. Центр учбової літератури.
20. Загроза продовольчій безпеці світу (2024, Лист 23). *Міністерство закордонних справ України*. <https://mfa.gov.ua/protidiya-agresiyi-rf/zagroza-prodovolchij-bezpeci-svitu>.
21. Русан, В., & Жураковська, Л. А. (2023). Аграрний сектор України у 2023 році: складники стійкості, проблеми та перспективні завдання. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/az_agrosektor_15022024.pdf.
22. На розмінованих землях України вже можна виростити 1 млн т зерна (2024, Січ 17). *Верховна Рада України*: Офіційний веб-портал парламенту України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/245689.html#:~:text=%D0%A2%D0%B0%D0%BA%2C%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%B4%D0%B0%D0%BD%0%B8%D0%BC%D0%B8%20%D0%9C%D1%96%D0%BD%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2,%D0%BA%D0%B2.
23. Вплив війни на прибутковість сільськогосподарського виробництва: Звіт про проведене Міністерством аграрної політики та продовольства України за підтримки Глобального фонду зі зменшення ризиків катастроф і відновлення (GFDRR), при участі Світового банку та у співпраці з Українським клубом аграрного бізнесу (УКАБ) (2023). URL: <https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/viyni-na-pributkovist-silskogospodarskogo-virobnitstvavipusk-2.pdf>.
24. Земко, А., & Пахолук, А. (2022) Аграрні фінансові відносини : поняття і види. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*,74(2),17-22. <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/273155>.
25. Сметанюк, О., & Зваричук, С. (2019) Особливості ідентифікації фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*, (3). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6954>.

26. Шалигіна, І., & Рибіна, Л. (2023) Підтримка фінансової безпеки підприємств аграрного бізнесу в період їх адаптації до сучасних реалій. *Інфраструктура ринку*, (71), 259-264. http://market-infr.od.ua/journals/2023/71_2023/47.pdf.

27. Волкова, Н. А., & Кравець, Д. Д. (2021). Аналітична оцінка оптимізації фінансових активів підприємств. *Інфраструктура ринку*, (53). http://market-infr.od.ua/journals/2021/53_2021/8.pdf.

28. Москаленко, В. П. (2021). Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа для діагностики його банкрутства. *Актуальні проблеми економіки*, 6, 180-191.

29. Прокопенко, Н. С., Виклюк, М. І., & Чигринець, С. В. (2023). Обґрунтування основних форм фінансового забезпечення відтворювальних процесів у сільському господарстві України. *Інфраструктура ринку*, (71), 88-92. http://market-infr.od.ua/journals/2023/71_2023/18.pdf.

30. Школьник, І. О., & Кривозуб, В. (2019). Сучасний стан фінансового забезпечення підприємств аграрного сектору України. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*, (4), 49-55. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/76923/1/Shkolnyk_Kryvozub_Suchasnyi.pdf.

31. Яцух, О. О. (2018). Сутність та зміст фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств. *Економіка. Фінанси. Менеджмент : актуальні питання науки і практики*, (1), 133-145. <http://efm.vsau.org/storage/articles/February2020/ZINOP3JFe2hEzagt3Vqm.pdf>.

32. Чумаченко, О., Плетенецька, С., & Антонець, Т. (2024). Управління фінансовим станом підприємств у системі стратегічного менеджменту. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 1(73), 54-65. <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/672>.

33. Federal farm subsidies: What the data says. (2023, Oct 23). *USAFacts*. <https://usafacts.org/articles/federal-farm-subsidies-what-data-says/>.

34. Коваленко, М. В., Поліщук, М. М., & Горячун, О. В. (2018). Сучасні джерела фінансування сільськогосподарських підприємств. *Економіка і суспільство*, (17), 240-250. https://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/35.pdf.

35. Яцук, О. О. (2019). Оцінка вартості позичених фінансових ресурсів, залучених у господарську діяльність сільськогосподарських підприємств. *Інноваційна економіка*, 1-2 (78), 194-205.

36. Ma W., Jin M., Liu Y., & Xu X. (2019). Empirical analysis of fractional differential equations model for relationship between enterprise management and financial performance. *Chaos, Solitons & Fractals*, (125), 17-23. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0960077919301687>.

37. Kubás J., Šoltés V., Mišík J., & Štofková Z. (2017). Efficiency of Using Financial Resources and Their Impact on Security in a Local Context. *Procedia Engineering*, 1 (192), 498-503. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877705817326322>.

38. Ільчук, В. П., & Шпомер, Т. О. (2018). Фінансове забезпечення сталого розвитку підприємств реального сектору економіки. *Проблеми економіки*, (2), 310-316.

39. Економічна статистика (2024, Трав 3). *Державна служба статистики України*. <https://www.ukrstat.gov.ua>.